

держави – у свободу релігії. Нерідко в основі релігійної терпимості, тобто віротерпимості, лежать суто прагматичні причини політичного, економічного, міжнародного характеру. Цю прагматичну спрямованість віротерпимості спостерігаємо, аналізуючи її в Римській імперії, в окремих державах середньовічної Європи, зокрема на Русі, де на тлі загальної нетерпимості православно-орієнтованої держави до іновірців мала місце відносна терпимість щодо протестантських общин, члени яких переселялися в Росію (зокрема, на південь України) з Німеччини, Голландії та інших країн Європи.

Проблема віротерпимості і сьогодні є актуальною для багатьох держав світу. Не випадково Генеральна Асамблея ООН в 1981 році прийняла "Декларацію про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії або переконань": "З метою цієї Декларації вираз "нетерпимість та дискримінація на ґрунті релігій або переконань" означає будь-які розрізнення, виключення, обмеження або переваги, базовані на релігії або переконаннях та метою яких або наслідком є знищення або зменшення визнання використання або здійснення на ґрунті рівності прав людини та основних свобод..."

Отже, віротерпимість має чітку тенденцію до переростання на свободу релігії, свободу совісті лише за умови секуляризації держави, демократизації її.

Свобода совісті неподільна, вона або є, або ж її немає. Неможлива свобода лише для віруючих, так само немає свободи винятково для невіруючих. Свобода совісті є атрибутом особистості. Свобода совісті – це умова і можливість вільного самовизначення людини, самореалізації її.

Література

1. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка (в 4-х томах). Репринтное воспроизведение издания 1903-1909 гг. осуществленного под редакцией профессора И.А. Бодуэна де Куртенэ. М.: Прогресс-Универс, 1994. Т. 4.
2. Краткая философская энциклопедия. – М., Прогресс-Энциклопедия, 1994. – 576с.
3. Толковый словарь русского языка. В 4 т. / Сост. В.В. Виноградов, Г.О. Винокур, Б.А. Ларин и др.; Под ред. Д.Н. Ушакова - М.: Русские словари, 1994. (Переизд. Изд.: Т 1.- М., 1935; Т 2.- М., 1938; Т 3.- М., 1939; Т 4.- М., 1940).
4. Энциклопедический словарь. В 4 т. Издатели Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Ефрон (СПб.): Типография акц. общ. "Издательское дело", Брокгауз-Ефрон, 1901.

А. Граціанов,

*пошукувач Інституту теорії держави та права
ім. В.М.Корецького НАН України, м.Київ*

ОБЛІК ЯК ВИД СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

При здійсненні робіт із систематизації діючого законодавства компетентні органи повинні мати універсальний довідковий апарат, що дає можливість швидко, точно, із вичерпною повнотою знаходити нормативний матеріал по будь-якому питанню, а будь-яким співвідношенні. З цією метою найбільш раціонально мати, по-перше, систематичний каталог карток з описом усього законодавчого матеріалу і, по-друге, алфавітно-предметний покажчик до нього. Переваги такого довідкового апарата у порівнянні з іншими каталогами (алфавітним і предметним) безперечні.

Як вид систематизації, облік законодавства й інших нормативних правових актів є діяльністю по їх збору, збереженню і підтримці в контрольному стані, а також по створенню пошукової системи, що забезпечує перебування необхідної правової інформації в масиві актів, узятих на облік.

Облік здійснюється практично всіма державними органами і юридичними особами для задоволення власних потреб у правовій інформації або в комерційних цілях, для забезпечення правовою інформацією інших суб'єктів.

Однак задачею обліку є збір і підтримка нормативних актів у стані, що дозволяє оперативно знаходити потрібну правову інформацію. Як правило, державні органи і юридичні особи мають потребу в знанні діючих норм по визначеній темі. Але цілком можливі ситуації, коли вимагаються відомості тільки про офіційні реквізити нормативних актів (їх найменування, дата прийняття, номер акта й ін.) або тексти актів, що втратили силу.

З обліком власних інформаційних потреб державні органи, юридичні особи здійснюють збір законів України, актів президента України, постанов уряду, нормативних актів міністерств, відомств і інших актів.

Збір підлягаючих обліку актів здійснюється різними способами. Значну їхню частину можна одержати з офіційно надрукованих збірників нормативних актів.

Сукупність нормативних актів, узятих на облік, складає інформаційний фонд, у якому вони зберігаються у визначеному порядку. Фонд, що складається з декількох сотень чи тисяч актів, розчленовується на розділи, як правило, по правотворчим органам. У середині розділу акти розміщуються в хронологічному порядку.

Щоб знати, які нормативні акти діють, а в які з них внесені зміни, доповнення, у тексти актів, узятих на облік, заносяться відомості про всі їх наступні зміни і доповнення, інакше кажучи, вони підтримуються в контрольному стані.

Для швидкого знаходження нормативно-правового розпорядження, прийнятого по тому чи іншому питанню (темі), створюються інформаційно-пошукові системи. Вони можуть створюватися без якоїсь сучасної техніки, з ручним пошуком. Процес розробки такої системи містить у собі наступні етапи:

1) Визначення сукупності тематичних питань, по яких повинен здійснюватися пошук і видача необхідної інформації. Перелік таких питань фіксується в спеціальному документі (алфавітно-предметному словнику чи рубрикуатору галузей законодавства). В алфавітно-предметному словнику тематичні питання позначаються визначеними термінами або сполученням термінів, що розташовуються за абеткою (наприклад, «Аванс. Автомобільний транспорт. Авторський договір» і ін.). Рубрикуатор галузей законодавства будується за іншим принципом: тематичні питання формулюються в ньому у виді переліку галузей, інститутів й інших частин, на які підрозділяється система законодавства.

2) Аналіз нормативних актів, що надійшли на облік, з метою виявлення в них тематичних питань, передбачених алфавітно-предметним словником або рубрикуатором галузей законодавства.

3) Фіксація виявлених в актах тематичних питань у спеціальному журналі або на картках. Його застосування доцільне там, де невеликий масив нормативних актів, а коло інформаційних потреб організації, установи є постійним у рамках досить вузької тематики. При створенні картотеки в спеціальних картках фіксуються реквізити акта (найменування органа, що прийняв акт, вид, номер акта й ін.), а іноді містяться і текст акта. Заповнені картки розміщуються по рубриках відповідно до використовуваного в системі словника чи рубрикуатора.

Пошук здійснюється в такий спосіб:

- виникла потреба в правовій інформації формулюється у виді запиту, по якійсь темі, чи які конкретно акти необхідно знайти;
- по алфавітно-предметному словнику або рубрикуатору галузей законодавства визначається перелік тем, що відповідають запиту, який надійшов;
- по розділах чи журналу рубрикуатора картотеки виявляються нормативні акти, що містять норми, котрі відповідають темі запиту;
- шляхом прочитання текстів актів здійснюється добір відповідних запиту норм.

В даний час, коли в сфері керування все ширше застосовується сучасна техніка, у тому числі і високопродуктивні комп'ютерні машини, відкриваються великі можливості для створення автоматизованих інформаційно-пошукових систем. На відміну від системи з ручним пошуком автоматизовані пошукові системи дозволяють значно удосконалити пошук правової інформації і забезпечити найбільш повне задоволення в ній потреб державних органів і юридичних осіб.

Для автоматизованих пошукових систем по законодавству характерні:

- 1) великий інформаційний фонд, що складається з декількох тисяч і десятків тисяч нормативних актів;
- 2) висока швидкість пошуку;
- 3) якісно інший, більш прогресивний спосіб обробки нормативних актів, що дозволяє здійснювати пошук по будь-якій темі.

Якщо в системах з ручним пошуком інформаційний пошук обмежується сукупністю тих питань, що відбиті в словнику чи рубрикуаторі системи, то в автоматизованій системі це обмеження зняте.

У державних органах обліком і пошуком нормативної інформації звичайно займається спеціальна служба, іменована кодифікаційним бюро, у складі одного чи кількох людей. У зв'язку з тим, що в окремі організації такий облік досить трудомісткий, складний і здатний викликати багато помилок при пошуку, створюються різного роду комерційні організації, що здійснюють централізований збір і підтримку в контрольному стані нормативних актів.

Найбільш ефективним у даному випадку буде створення банку даних правової інформації, що включав би в себе поряд з актами органів законодавчої і виконавчої галузей влади нормативні акти всіх суб'єктів республіки.

О.Гришук,
аспірантка Львівського національного
університету імені Івана Франка

ЮРИДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА КОМПЕНСАЦІЮ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

На сучасному етапі розвитку держави законодавець визнає, що встановлене законом право на компенсацію моральної шкоди є важливою гарантією захисту прав і свобод громадян. Це право передбачено Конституцією України та знайшло своє законодавче закріплення у великій кількості нормативно-правових актів, розподіл яких за галузями права чітко простежується. Можна сказати, що проблема права людини на компенсацію моральної шкоди розглядається у таких напрямках:

- Право на компенсацію моральної шкоди у конституційному праві. Конституцією передбачено право на відшкодування моральної шкоди у ст.ст. 32, 41, 50, 54, 56, 62, 152. Право захисту гідності та компенсацію моральної шкоди передбачають закони України "Про президента України", "Про статус народного депутата України", "Про статус суддів" та ін.;

- Право на компенсацію моральної шкоди в цивільно-правовому аспекті, яке висвітлено в працях А.М. Ерделевського, М.С. Малєїна, І.М. Малєїної, А.І. Загоруйко, С.І. Шімон та інших;

- Право на компенсацію моральної шкоди і трудові правовідносини. Цього питання торкаються в своїх роботах В. Плаксіна, М. Невалінний, В. Глянецв та інші;

- Право на компенсацію моральної шкоди в кримінальному процесі, як невід'ємне право потерпілого. За необхідність застосування права на компенсацію моральної шкоди в кримінальному процесі виступають В.Т. Нор, М.І. Гошовський, Л. Ільковець, О. Кучинська, В.Я. Понарін та інші автори.

- Право на компенсацію моральної шкоди, як інститут міжнародного права. Відповідно до ст.9 Конституції чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Зокрема, до них належить Конвенція про захист прав людини та основних свобод, яка, як і інші міжнародні договори, підлягає застосуванню при розгляді справ судами. З даної точки зору видається можливим звернення до практики Європейського Суду з прав людини, який має право офіційного тлумачення названої Конвенції, щодо застосування права людини на компенсацію моральної шкоди.

Проте жоден з цих напрямків не дає загального визначення моральної шкоди, а лише розкриває його зміст стосовно регульованих ними галузевих правовідносин. Загальне визначення поняття моральної шкоди, що може бути застосоване у випадку порушення будь-яких прав громадян міститься лише у Постанові Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про компенсацію моральної (немайнової) шкоди» із змінами і доповненнями від 25.05.01р. Вказана постанова заповнила прогалину у діючому законодавстві, дала визначення поняття моральної шкоди, деякою мірою розкрила її зміст, уточнила критерії для визначення її розміру, більш детально роз'яснила порядок розгляду цієї категорії справ і т.д.

Однак проведений аналіз не був би повним, якби не зупинитися на такому проблемному і чи не найбільш болючому питанні – аналізована Постанова необґрунтовано обмежила сферу дії законів і нормативно-правових актів України про компенсацію моральної шкоди. Дана точка зору заслуговує на увагу з наступних міркувань:

- по-перше, акцентуючи увагу на компенсації моральної шкоди в окремих правовідносинах, законодавець не забороняв її компенсацію в інших випадках.

- по-друге, положення ст.440-1 ЦК передбачають позадоговірну відповідальність за заподіяння моральної (немайнової) шкоди. Даний вид відповідальності передбачає, що майже будь-яке заподіяння шкоди тягне обов'язок її компенсації.

- по-третє, зміст інституту компенсації моральної шкоди полягає в повному відшкодуванні, а не в окремих випадках, передбачених спеціальним законодавством, оскільки норми ст.ст. 6, 440-1 ЦК є нормами загальної дії.

У зв'язку з цим, доцільно згадати ст.55 Конституції України, яка передбачає право будь-якими незабороненими засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (загальнодозволений принцип). А цінність права людини на компенсацію моральної шкоди якраз і полягає у тому, що воно є ефективним засобом захисту прав і свобод людини від таких порушень і посягань. Оскільки Конституція України є нормою найвищої юридичної сили, а також нормою прямої дії, то автор відстоює необхідність застосування загальнодозволеного принципу щодо використання права людини на компенсацію моральної шкоди.